

EESTI RAHVA
MUUSEUM
Estonian National Museum

Viimane aasta enne äratõuget

2015. aastal hakati harjuma mõttega, et muuseumi uus hoone saab tõesti valmis. Ehitus käis juba kolmandat aastat, kuid kuna eelnev ootuste aeg oli olnud nõnda pikk, siis tõsisasi, et müürid kerkivad ja hoone peaks aasta lõpuks ehituslikult valmis saama, jõudis paljudele väljaspool muuseumi päriselt kohale ikkagi alles möödunud aastal. Mõni ikka veel küsis, kas juba ehitate ja need, kes teadsid, et ehitatakse, pöördusid meie poole heade ideega, mida kõike näitusele välja võiks panna, arvates, et küllap nüüd algab ka uute näituste ettevalmistamine. Samas oli meie näituste töörühmadel selleks ajaks peaaegu kõik juba detailideni läbi mõeldud. Teemad ja nende vahekorrad olid ammugi paigas. Väline huvi näitas aga selgelt, et muuseum läheb rahvale korda ja et üldjoontes seostati meid kõigega, mis Eestile peaks tähtis olema. Samas ilmnis ka see, et avalikkus pole muuseumi igapäevaeluga detailselt kursis. Tõsi, ideedest ei ole kunagi küll, sest loomingulises protsessis tuleb ikka muudatusi ja esemete lõplike nimekirjadeni jõutigi tõesti 2015. aasta sügiseks – nii oli Eesti Rahva Muuseumi teadlaste eelmise aasta kõige olulisem töö jätkuvalt kahe uue püsinäituse kavandamine.

Kolimise ettevalmistused valdasid kogude osakonna töötajate meeli juba ennegi pikalt, kuid nüüd jõudsime reaalsete sammudeni. Suvel sulgesime üheaegselt külastajatele nii näitusemaja püsinäituse kui ka raamatukogu ja uurijate ruumi. Niisiis hakati maha võtma näitustel olevaid esemeid ning pakkima hoidlate sisu, et olla valmis reaalseks kolimiseks 2016. aasta kevadel.

Ühesõnaga, muutused, mis meil praegu käsil on, ei ole tekkinud üleöö, vaid on olnud plaanis juba mõnda aega. Uus maja oma lahendustega loob meie elule muidugi uue raami. Seepärast saab kõiki tegevusi ja esile kutsutud või ise tekkinud muutusi käsitleda vaid omavahel seotult. Korruga muutuvad nii asukoht, roll kui ka organisatsioon. Kõigi nende muutuste kavandamisel ja kavade lõppviimistlemisel oli 2015. aastal määrav roll. Sel aastal valmis muuseumi uus arengukava aastateks 2017–2020. Kuigi kehtiv arengukava kestab ametlikult 2016. aasta lõpuni, toob uue peahoone kasutuselevõtt sel sügisel väga palju uut. Seda tuleb osata ette näha ja kirjeldada, sest organisatsiooni uus struktuur ja juhtimismudel peaks rakenduma ikka uue majaga seoses, aga kehtiva arengukava tegemise ajal 2012.–2013. aastail ei olnud selle planeerimiseks veel piisavalt informatsiooni. Hakkasime arenguka-

va aruteludega pihta juba 2014. aastal, mil kõik osakonnad kujundasid oma koosolekutel seisukohad arengu põhisuundade kohta. Sel tasandil said kaasa rääkida kõik, kes soovisid. Edaspidi töötasid juba töörühmad suunajuhtide eestvedamisel. Peatoimkonnaks oli muuseumi juhatus, kes arutas ettepanekuid korduvalt ja korraldas ka ühe ajurünnaku väljaspool meie tavatöörume – põllumajandusmuuseumis Ülenurmel. Kõigepealt saime sõnastatud muuseumi missiooni ja tulevikupildi lühikirjelduse. Neid arutasime ka kevadisel nõukoja istungil. 2015. aasta sügisel vormistasime lõplikult kogu teksti koos juhtimismudeliga. Tegime seda koos partneritega, kelle välja valimiseks korraldas rahandusministeerium konkursi. Võitnud ettevõtte PRG Partners OÜ konsultandid osalesid meie nõupidamistel, andsid asjalikku nõu, arvestasid ERMi plaane, traditsioone ja muuseumispetsiifikat üldisemalt ning esitasid lõpuks struktuurilahendusena kokkuvõtva dokumendi, mis on nüüd arengukava orgaaniliseks osaks. Hea on vahel lasta kellelgi oma tööruutiini värske ma pilguga kõrvalt vaadata. Kui seni oli meil ikka tavaks kurta, et muuseumis ei ole piisavalt head struktuuriüksustevahelist info- ja tööjaotust ning sellest tingitult ka koostööd, siis uus mudel, millesse kuuluvad horisontaalselt kõiki põhiosakondi teenindavad teenistused ja vertikaalse ülesehitusega põhifunktsioonide kaupa liigitatud spetsialiseerunud osakonnad, peaks töökorralduse selgemaks muutmiseks need hallid laigud ära katma. Selleks tuleks mõningaid protsesse siiski tulevikus veel detailsemalt kirjeldada, et saaks viimse detailini paika nende juhtimise ja sellest tulenevalt vastutuse küsimuse. Lõppvastutus kõige eest lasub riigiasutuse mudelis seaduse järgi ikkagi direktoril. ERMi organisatsioonis rakendame aga regulaarsete tööorganitena neljaliikmelise juhatuse (direktor ja peavarahoidja, teadusdirektor ning kolmas asedirektor, kes juhib müügi- ja teeninduse suunda) ja selle toeks kõiki osakondade ja teeninduste juhte hõlmava juhtkonna. Terviklik arengukava ja sellega kaasnev juhtimismudeli kirjeldus kiideti heaks nõukoja istungil 2015. aasta 15. detsembril.

Olulise struktuurse tegevusena käivitus samal aastal ka uue kodulehe planeerimine. Selle kujundamise ja koostamiseni jõudsime käesoleva aasta kevadel.

Raadi ja Eesti Rahva Muuseumi au

Kui Austraalia kodanik, keskkonnaekspositsioonide asjatundja ja tuntud keskkonnaajaloolane Libby Robin üle-eelmisel aastal muuseumi näitusetegijatega kohtus, soovitas ta ERMi jutustatava loo kujundamisel arvestada ka koha lugu. Sisuliselt sellest samast on lähtunud ka arhitektide kontseptsioon, mille kandev joon oli kontrast okupeeritud territooriumil laiutanud militaartsooni ja ühe vaba rahva kultuurikantsi vahel ning muuseumi sümboolne roll hea võidus kurja üle. Tõepoolest on ERMi lugu laiemalt ja seega ka Raadi lugu väga hea jutustada Eesti ajaloo taustal ning vastupidi – kodumaa ajaloost saab vägagi hästi tõmmata paralleele muuseumi looga. Pealegi ei käsitle me muuseumina ainult uut uhket ehitust, vaid kogu avatud kultuurikeskkonda Raadil, mille osaks on maja kõrval ka ligi 50 ha väliala. Seal on koos nii uus kui vana, muuhulgas meie käsutuses varemtena seisev Raadi mõisa-

hoone, millega on seotud veel praegugi elava põlvkonna helge mälestus ja muidugi ERMi ajalooline autunne. Oleme võtnud kohustuse 2018. aastaks välja selgitada, kuidas seda edaspidi kasutada – senisel moel neid lihtsalt ajutise aia taha lagunema jätta ei saa. See paistaks lahtise haavana, eriti nüüd, kui kõik muu ümberringi korda saab. Täna on linnakodanikud teinud ettepaneku Raadi loss taastada. Kui sellele ei pruugi hammas peale hakata, siis varemete konserveerimine sellise tasemeni, et kindlustustööde järel saaks nende vahele inimesi jalutama lasta ja seal kontserte ning muid avalikke ettevõtmisi korraldada, peaks ikka jõukohane olema. Igal juhul peaks mõisasüda ka edaspidi jääma muuseumi hallata ja mitte minema RKASi vara hulka, sest muuseumil on Raadiga seotud ajalooline vastutus ja me tahame säilitada seda välialade koosseisus ka tulevikus. Mõnele muule omanikule võiks ehk hakata tunduma, et ERMil juba on uus muuseumihoone, milleks veel muu territoorium. Seda aga on siiski vaja, sest muuseum ei ole pelgalt majakarp koos sisuga, vaid avatud kultuurikeskkond mitmekesiste võimalustega. Pealegi, nagu öeldud, on Eesti loos ERM nabanööripidi Raadiga seotud ja moraalne vastutus, et see ühine lugu edasi kehtaks, lasub meil.

Uue hoone ja mõisasüdame vahelisele maa-alale hakkasime rajama teemaparki. Ehitustööd algasid ja projekt sai viimistletud selliseks, et neist hektaritest peaks saama mõnus paik harivaks tegevuseks ja vaba aja veetmiseks. Põnevatele eksperimentaararheoloogialastele tegevustele ja muistsete tehnoloogiate katsetamisele ning nn ajarännakutele mõeldud osa paneme elama Tartu Ülikooliga sõlmitud lepingu toel koos ülikooli teadlastega.

Rahvusmuuseumi passioon

Eesti Rahva Muuseum ei ole nüüdses olukorras enam kõigega tegelev katusmuuseum. Ta on üks muuseum Eesti vähem või rohkem spetsialiseerunud (valdkondlikud, piirkondlikud) muuseumide reas. Samas on meie roll kirjeldada rahva argielulist ja kultuurilist arengut üldise tervikuna, mis tähendab, et meie vaade on nii ajalooliselt kronoloogiline kui ka kõiki käsitletud valdkondi üldistav. Ühesõnaga, ERM puudutab oma tegevustes ja näitustes põgusalt paljusid teemasid, kuid me ei püüa dubleerida teisi muuseume – ei ole me kitsamas tähenduses ei ajaloo-, kunsti-, põllumajandus-, vabaõhu- ega meremuuseum, spordimuuseumist rääkimata.

Eesti Rahva Muuseum ei ole kaua aega olnud rahuldavalt ligipääsetav ja pole oma varasid näitustele välja tuua saanud. Nii ongi ainult vähene osa elanikest seni meieni tee leidnud. Selle vilju saime maitsta muuseumi asukoha arutelus, kui mõned inimesed ei mõistnud, miks muuseumi uus vägev hoone just Tartusse ehitatakse. Ka praegu pole suurem osa neist inimestest, kellega avalikus ruumis kõiksugu kampaaniate käigus suhtlesime, muuseumis käinudki. Eesti Rahva Muuseumi nime oldi siiski kuulnud. 2015. aastal hakkas ERMi tuntus suurenema, sest leidsime ajakirjanduses üha rohkem äramainimist. Avalike ja välissuhete juhi Kaarel Tarandi algatusel ühinesime meediamonitoringuga ja hakkasime tegema ettevalmistusi meie tuntust pidevalt jälgivate avaliku arvamuse küsitluste tellimiseks. Võib öelda,

et partnerite valmisolek ERMi kui rahvusmuuseumiga koostööd teha rõõmustas väga. Seda kogesime nii eelmüügipiletite (lubatähtede) müümise kampaanias kui ka väliala rajatiste finantseerimiseks toetajatega läbi rääkides.

Suhted teiste muuseumidega on arenenud võrdse koostöö vaimus. ERMi asi ei ole oma tähtsust kuidagi eriliselt rõhutada, vaid pigem anda tuge ja sisulist abi väiksematele muuseumidele. Näiteks vastutame me Eesti Vabariigi 100. aastapäevaks ettevalmistatava üleriigilise muuseumide ühistööle rajatud koostööprogrammi „Läbimurre või lahtihüpe“ eest, milles saavad osaleda kõik Eesti muuseumid ning mis peaks lõppema 2018. aastal kokkuvõttenäitusega. ERMi omakultuuride osakond korraldas 2015. aastal hulga huvitavaid koolitusi ja konverentse, millest tasub esile tuua elamusprogrammidele (nt teadusteatriid või ajarännakud) pühendatud konverentsi „Areen“ sarjast „MusKul{A}tuur“.

Arutleti, kas teadusteater võiks olla ka humanitaarteaduste väljenduslik, mõtlemapanev ja meelelahutuslik osa, et tutvustada ühe spetsiifilise valdkonna teaduslikke avastusi ning tuua seda rahvale lähemale. Kuidas ühendada ajaloo, kirjanduse, folkloori, geograafia, loodusloo õpetamist ja pärimuskultuuri elavdamist kõikvõimalike etendus kunstide, osaluse ja eksperimentaalse kogemuse saamise kaudu? ERMi initsiatiivi põhjendab meie soov hakata aktiivselt kasutama senisest avaramaid tingimusi sedalaadi elamuste pakkumiseks. Meil on lausa kohustus olla innovatiivne, teistele võimalust mööda eeskujuks.

Üldrahvalikkust on aidanud esile tuua uue kujunduse kasutamine ERMi toodetel ja infomaterjalidel. Hoogne ja nüüdisegne kujundus kasvas meie olemusse ning muutus esialgu harjumatuks varsti päris loomulikuks just 2015. aasta jooksul.

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et oleme rahvusmuuseum pisut teises tähenduses, kui asutajad selle üle saja aasta tagasi eesmärgiks seadsid, sest aeg ja olud on lihtsalt teised, kuid kanname rahva muuseumina oma traditsioonilist järjepidevat rolli edasi, olles kujunenud eestluse mõtestajaks, rahva põhiväärtuste kandjaks ja järjepidevuse hoidjaks. Nagu ütleb arengukava: „ERM säilitab ja vahendab rahvuslikku kultuuripärandit, loob uusi teadmisi ning teeb need kättesaadavaks tänapäevastes sotsiaalsetes kanalites uusimate tehnoloogiliste vahendite abil.“ Meie muuseumise kutsuv tunnuslause „Ela eestlaste elusid“ tähendab just seda. Muuseum on kui rahva kodu – ta võtab kõigilt rahva liikmetelt natuke osalust ja tähelepanu, kuid annab palju vastu identiteeditoena.

Tasakaal vajaduste ja vahendite vahel

Kuigi Eesti Rahva Muuseumi uut arengukava ja juhtimismudelit koostades oleme märganud üha tõusvat vajadust majandustegevuse järele, nii värvates uusi pädevaid töötajaid, kes selleks eeldused loovad, kui ka pöörates suuremat tähelepanu müügi- ja teenindusvaldkonnale, jääb muuseum ikkagi truuks oma põhitegevustele – Eesti Rahva Muuseum on ja jääb kultuuri-, teadus- ja haridusasutuseks. Neist tõusis eelmisel aastal uudsemana esile õpetamine kui funktsioon. Käivitus hariduskeskus, töötasime välja hulga haridusprogramme, mis võiks olla koolidele üheks uue maja tõmbenumbritest. Teadustegevuses oli vaatamata peaaegu et jäägitule pühendumi-

sele näituste loomisele siiski ka sihiseadmise aeg. Meie senistele teadussuundadele lisaks suundume teadusdirektor Pille Runneli eestvedamisel enam arendama toidukultuuri uurimist. Taotlesime selleks ka täiendavat rahalist ressursi. Seda on siiski vaja ka üldisemalt kogu ERMi teaduspoole arendamiseks, sest 2017. aastal seisab meil ees teadustaseme evalveerimine, mille edukas läbimine oleks eelduseks teadus- asutusena oma ajalooliselt loomuliku etnoloogiakeskuse missiooni jätkamisel.

Kaudselt toetab ERMi kui teadusasutuse kuvandit ka see, et saime oma kogusse tuntud psühholoogi ja mälu- teadlase Endel Tulvingu isikufondi, millest suurema osa korrastamine arhiivi tarbeks jäi eelmisse aastasse. Kogude täienemine jätkub ka suure avaliku tähelepanu all, paljud pöörduvad oma kultuuriloolise ainese paigutamiseks just Eesti Rahva Muuseumisse.

Kuna uus maja on keskkond ja nii selle kui ka selles leiduva asutuse arendamine nõuab senisest aktiivsemat ja professionaalsemat majandamist, tõuseb nii töötajaskonnas kui ka tegevuste üldmahus märgatavalt müügi- ja teenistustegevuste, muu hulgas sündmuskorralduse ja turunduse osakaal. 2015. aastal jätkasime selleks eelduste loomist senise struktuuri sees ja uue maja projekti rahastamise abil. See aitas varakult alustada omanäoliste suveniiride kujundamise ja tellimisega, muuseumi- poe ja söögikohtade tegevuse planeerimisega. Juba eos oleme aga arvestanud vajadusega mitte kalduda liigsesse kommertslikkusse ning säilitada oma väarikat nägu pigem kultuurikoldena. Nii ei saa omatulu teenimine muutuda tegevuseks iseene- sest, vaid peab teenima meie põhimissiooni rahvusmuuseumina. Selle oluline osa on kahtlemata arendamine – valmisolek minna kaasa nii uuenenud tehnoloogiliste vajadustega kui ka tegeleda pidevalt uute näituste ja teadus- ning haridusväljun- dide ettevalmistamise ja elluviimisega. Me ei saa leppida sellega, et avanud uue, maailmas ainulaadse ja oluliste ajakohaste uuendustega muuseumi, hakkaksime kohe pärast hoogsat algust ajast maha jääma. Silmapaistval museoloogilisel tasemel jätkamise kindlustamine on ka ERMi majandustegevuse eesmärk. Valdkondade va- hel peab valitsema tasakaal.

Tasakaalus ja tarmikus koostöös uuendusmeelsusega võikski jääda ise- loomustama Eesti Rahva Muuseumi 2015. aastat – viimast hoovõtuaastat enne suurt hüpet!

Tõnis Lukas